

25.81x14.55	1	עמוד 25	הארץ - כותרת	20/05/2022	81738529-3
בנימין זאב הרצל - בהקשר לציונו - 80790					

אלטנוילנד זה כאן

שלמה אבינרי

וב עשה עופר אדרת במאמרו מלפני שבוע, כאשר עימת את החזון שהציג הרצל ברומן העידיני שלו, "אלטנוילנד", שהתפרסם לפני 120 שנה, עם המציאות הישראלית כיום ("הארץ", 13.5). כפי שאפשר היה לשער, חלק מן התחזיות של הרצל התגשמו וחלקן לא. והיו גם תחזיות שהתממשו, אבל נשחקו עם הזמן. השוואת חזון למציאות היא תמיד מאלפת ומעוררת מחשבה.

אבל אדרת אינו מתייחס לאחד ההיבטים שהוא הציר המרכזי בתיאור המדינה היהודית העתידית, שרלוונטי ביותר לשיח הפוליטי בישראל כיום ולכן ראוי להתעכב עליו – סוגיית התושבים הלא-יהודים במדינת היהודים.

למי ששכח, הרצל מתאר את מדינת היהודים כפי שסבר שהיא עתידה להיראות ב-1923. המבנה הפוליטי שלה מבוסס על אורחות שווה וזכות בחירה לכל תושביה, גברים כנשים, יהודים ולא יהודים. מאחר שהיה עיתונאי פוליטי מנוסה, הרצל לא הסתפק בתיאור המציאות העתידית הזאת, אלא הוסיף לה נופך דרמטי. העלילה המתרחשת ב-1923 מתמקדת בהופעת מפלגה פוליטית חדשה בבחירות הכלליות המתקיימות באותה שנה. המפלגה תובעת לשלול מהתושבים הלא-יהודים של המדינה את אורחותם ואת זכות הבחירה שלהם. בראשה עומד עולה חדש, הרב גאייער, שתובע לשנות את אופייה הדמוקרטי והליברלי של מדינת היהודים ולמנוע מתושבים ערבים ומבני מיעוטים אחרים את הזכות להשתתף

כאזרחים שווים בחיים הפוליטיים. למען הסר ספק, השם שהרצל העניק למנהיג יהודי גוען זה, גאייער, פירושו בגרמנית עוף אוכל נבלות, והוא מתואר למעשה כדמות ראי של ראש העיר וינה באותה תקופה, ד"ר קרל לואגר האנטישמי, שעמד בראש מפלגה שביקשה לשלול את שוויון הזכויות מהיהודים. ניצחנו של לואגר בווינה בבחירות דמוקרטיות חולל בהרצל את המפנה הציוני, לאחר שנאשם מהאפשרות שהיהודים ייהנו מעתיד ליברלי באירופה.

הפרקים המרכזיים ב"אלטנוילנד" מוקדשים למערכת הבחירות המקוטבת בין הליברלים לבין תומכי מפלגתו הגוענית של גאייער, והרצל מציג בהם בפירוט את טיעוני שני הצדדים. טענת הג'זענים פשוטה בתכלית: זו מדינה יהודית; ואילו הטענות של הליברלים נסמכות מצד אחד על המורשה היהודית ("תורה אחת ומשפט אחד ה'יהיה לךם ולג'ר הג'ר אַתְּכֶם", במדבר טו, טז), ומצד שני על ערכים אוניברסליים של שוויון אזרחי, שהם מעקרונות הנאורות שביסוד המדינה המודרנית.

בסופה של מערכת בחירות קשה מפלגתו הגוענית של הרב גאייער נוחלת תבוסה, והמבנה הליברלי והדמוקרטי של מדינת היהודים נשמר. אדרת מתייחס בקצרה לנושא של שוויון הזכויות לערבים, אבל אינו מתייחס לוויכוח המתנהל ב"אלטנוילנד" על אופייה הדמוקרטי של המדינה ולניסיון לערער אותו, למרות מרכזיותה הערכית והדרמטית בעלילה הפוליטית של הרומן. בנושא השוויון האזרחי של לא-יהודים במדינה היהודית העתידית, הרצל היה גם ריאליסט

וגם אופטימיסט: הריאליזם התבטא בכך שהוא הכיר באפשרות שגם יהודים יכולים להיות גו'ענים, ואילו האופטימיות התבטאה בכך שהוא קיווה, שבניגוד לאירופה, במדינה היהודית לא יהיה מקום לגזענות, וכי גם אם תקום מפלגה גוענית יהודית, היא תובס בבחירות. הוויכוח הזה מפלג את החברה הישראלית כיום – כאשר בכנסת יש יותר מגאייער אחד – ועמדתו הנחרצת של הרצל חשובה בוויכוח זה. ראוי לזכור כי גם הימין הציוני, מ'בוטנינסקי ועד בגין, לא סטה מהעקרונות של שוויון זכויות אזרחי לכל.

כיום יש בכנסת יותר מגאייער גוען אחד, ועמדתו הנחרצת של הרצל בעד שוויון לאזרחים לא יהודים במדינה חשובה ורלוונטית

עם זאת, המציאות היום מחייבת להודות בכך שהרצל דן בזכויות השוות של האזרחים הערבים, אבל לא חזה את עלייתה של תנועה לאומית ערבית בארץ ובאזור, שתשאב לא מעט מן ההשראה שלה מהתנגדות לציונות. אפשר שהרצל היה צריך לצפות אפשרות כזאת ולהתמודד עמה, אלא שהוא היה במידה רבה בן תקופתו: ב-1902 לא היתה במציאות תנועה לאומית ערבית משמעותית, וניצניה, בייחוד בסוריה, היו מכוונים בעיקר נגד השליטה של האימפריה העותמאנית

במרחבי הלבנט. ברור שעלייתה של תנועה לאומית ערבית המתנגדת לציונות הפכה את הדיון בנושא למורכב יותר, הן מהזווית היהודית והן מהזווית הערבית. עם זאת, העובדה שמפלגה ערבית איסלאמית שותפה כיום בממשלה מעידה על כך שמתרחשים גם תהליכים חיוביים, למרות שברור שהם אינם נוחים לרבים, יהודים וערבים כאחד.

הפער בין חזון למציאות בתחום הפוליטי כמו-בן אינו ייחודי לישראל. יותר מ-200 שנה אחרי הצהרת זכויות האדם והאזרח הצרפתית הצביעו יותר מ-40% מהמצביעים בצרפת בבחירות האחרונות בעד מועמדת גוענית. בארה"ב כמעט נבחר בפעם השנייה בריון גוען וגם רוח, שנראה כי אינו מאמין בעקרונות של הצהרת העצמאות האמריקאית, לפיהם כל בני האדם נבראו שווים, ומפלגתו, המפלגה הרפובליקאית, מתאפיינת בגזענות ועושה ככל יכולתה כדי לצמצם את זכויות הבחירה של השחורים.

המאבק על שוויון אזרחי מלווה גם היום כל חברה דמוקרטית, בעולם הרחב כמו גם בישראל. זה טבעה של הדמוקרטיה, שתמיד יהיו כאלה הקמים עליה לכלותה והמאבק על קיומה ושמירה לה לעולם אינו נפסק. אני מציע לכל הישראלים והישראליות, יהודים כערבים, לקרוא את "אלטנוילנד". זה אינו חיבור אוטופי, אלא תוכנית פעולה, שעקרונותיה רלוונטיים כיום כפי שהיו בעת כתיבתה לפני 120 שנה, ואולי אף יותר, למרות כל השינויים שחלו מאז.